

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 277 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoirazimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta'siri tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O'zbekiston respublikasida aholi bandligini ta'minlashdagi dolzarb masalalar	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o'g'li	
O'zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta'minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta'sirini ekonometrik tahlil qilish	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo'jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik)	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo'riyeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o'zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o'g'li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo'llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida	117
Nodir Xidirov G'iyosaliyevich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning likvidliligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессии социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o'g'li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloyev Suxrob Sobirovich	
Bir qatlamli elastik asosda joylashgan to'sinning seysmik kuchlar ta'siridagi tebranishining V.Z. Vlasov usuli asosida analitik tadqiqi	148
Kamola Xaydarova	
"Sibir daryolarining burilishi" loyihasining tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqto'v Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	
Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari	192
Bexzod Qo'ziboev	
Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста	197
С.С. Убаева	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati	201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari	206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna	
Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili	210
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
Qayta tiklanadigan vodorod narxлари strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish	216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Qishloq xo'jaligini «yashil» iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati	221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "yashil investitsiyalar" dan foydalanishning xorij tajribalari	225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna	
Ijtimoiy iqtisodiy ehtiyojlar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni.....	230
Raxmonova Feruza Musaqlonova	
Oliy ta'lim xizmatlarini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni.....	234
Mirzaxajeva Shaxzoda Shuxratovna	
Tijorat banklari muammoli kreditlarining likvidlikka ta'siri.....	240
Karshiyev Adham Anvarovich	
Kichik firmalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy metodologik jihatlari.....	245
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, Aliyev Maqsudbek Erkinovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari.....	251
Talapova Nargiza Baxriddinovna	

“Deviant xulq-atvorli o‘smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari”	255
Saidbekova Feruza Anvarbek qizi	
Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari	258
Nutfullayev Shohrux Mexli o‘g‘li, Qurbanov Ulug‘bek Erkinovich	
Анализ показателей развития зелёной химии по всему миру и в узбекистане за последние десять лет	262
Фозилова Фирангиза Комиловна	
Tijorat banklarining o‘zbekiston respublikasi iqtisodiyotiga ta’siri	270
Masharipov Rasulbek Jo‘rabekovich	
Biznes birlashuvda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish yo‘nalishlari.....	273
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi, Xayitboyeva Laylo Oybekovna, Mirzarayimov Sardorbek Ravshanovich	

BIZNES BIRLASHUVDA BUXGALTERIYA HISOBİ VA AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Hamroyeva Zuhra Amiral qizi

TDIU, Moliyaviy hisob va hisobot o'qituvchisi

Xayitboyeva Laylo Oybekovna

TDIU, Moliyaviy hisob va hisobot o'qituvchisi

Mirzarayimov Sardorbek Ravshanovich

TDIU, Buxgalteriya hisobi va audit yo'nalishi talabasi

Email: sardorbek20020501@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada biznes birlashuvlar jarayonida buxgalteriya hisobi va auditni tashkil etish masalalari yoritilgan. Birlashayotgan kompaniyalar moliyaviy hisobotlarini muvofiqlashtirish zaruriyati buxgalteriya standartlariga moslashishni taqozo etadi. Shuningdek, biznes birlashuv doirasida aktivlar va majburiyatlarni baholash hamda goodwillni hisoblash muhim ahamiyat kasb etadi. Audit jarayonida esa birlashuvga oid moliyaviy axborotning haqqoniyligini aniqlash dolzarb vazifalardan biri sifatida ko'riladi. Maqolada xalqaro moliyaviy hisobot standartlarining roli tahlil qilinadi. Buxgalteriya va audit tizimini takomillashtirish orqali investorlarga aniq va ishonchli axborot yetkazilishi mumkin. Tadqiqot natijalari asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: biznes birlashuvi, buxgalteriya hisobi, audit, moliyaviy hisobot, xalqaro standartlar, aktivlar va majburiyatlar, moliyaviy axborotning haqqoniyligi.

Abstract: This article explores the organization of accounting and auditing in the context of business mergers. The harmonization of financial statements of merging companies requires compliance with accounting standards. Evaluating assets and liabilities and calculating goodwill play a crucial role in business combinations. One of the urgent tasks of the audit process is to determine the reliability of financial information related to the merger. The article also examines the role of International Financial Reporting Standards (IFRS). Enhancing the accounting and auditing system ensures the provision of accurate and reliable information to investors. Based on the research results, practical recommendations have been developed.

Key words: business merger, accounting, audit, financial reporting, international standards, assets and liabilities, reliability of financial information.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы организации бухгалтерского учета и аудита в процессе слияния бизнеса. Необходимость согласования финансовой отчетности объединяющихся компаний требует адаптации к бухгалтерским стандартам. В условиях бизнес-слияния особое значение приобретает оценка активов и обязательств, а также расчет гудвилла. Одной из актуальных задач аудита является определение достоверности финансовой информации, связанной со слиянием. В статье также проанализирована роль международных стандартов финансовой отчетности. Совершенствование систем бухгалтерского учета и аудита позволяет обеспечить инвесторов точной и достоверной информацией. На основе результатов исследования разработаны практические рекомендации.

Ключевые слова: слияние бизнеса, бухгалтерский учет, аудит, финансовая отчетность, международные стандарты, активы и обязательства, достоверность финансовой информации.

KIRISH

Bugungi kunda iqtisodiyotning globallashuvi va raqobatbardosh muhitning kuchayishi sharoitida korxonalar o'z faoliyatini kengaytirish, resurslardan samarali foydalanish va bozor ulushini oshirish maqsadida turli shakllardagi biznes birlashuvlarga intilmoqda. Bunday birlashuvlar – qo'shilish, sotib olish yoki konsolidatsiya shaklida bo'lishi mumkin bo'lib, ular moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va audit jarayonlariga yangi yondashuvlarni talab etadi.

Biznes birlashuvlar natijasida yuzaga keladigan moliyaviy operatsiyalarni to'g'ri aks ettirish, aktivlar va majburiyatlarni baholash, goodwill (nomsiz aktiv) ni aniqlash kabi masalalar buxgalteriya hisobi va auditning dolzarb yo'nalishlariga aylanmoqda. Xususan, birlashuv jarayonida moliyaviy axborotning haqqoniyligini ta'minlash, manfaatdor tomonlarga ishonchli ma'lumotlar yetkazish va moliyaviy xatoliklarning oldini olish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida buxgalteriya hisobi va audit sohalarini rivojlantirish, ularni xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, buxgalteriya hisobi va auditning nazariy asoslari, korxonalarda aktivlar, majburiyatlar, xususiy kapital hisobini yuritish, moliyaviy hisobotni tuzish tartibi, shuningdek audit nazariyasi, uning umumiy metodologiyasi va tashkil qilinishi, audit natijalarini umimlashtirish, rasmiylashtirish va tadbqiq etish 2020–2025-yillarda qabul qilingan qonunlar va boshqa me'yoriy hujjatlarga muvofiq yoritilgan.

Shuningdek, buxgalteriya hisobi va auditning iqtisodiyotdagi o'rni alohida e'tiborga loyiq. Buxgalteriya hisobi iqtisodiy jarayonlarni hujjatlashtirish va ularga tegishli tahlillarni amalga oshirish orqali korxonalar faoliyatini samarali boshqarishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Audit esa buxgalteriya ma'lumotlarining ishonchililigi ta'minlash va moliyaviy xatolarning oldini olishga yordam beradi.¹

Ushbu maqolada biznes birlashuvlar jarayonida buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish yo'nalishlari, xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini joriy etishning ahamiyati, shuningdek O'zbekiston tajribasida bu sohalarini rivojlantirish istiqbollari tahlil qilinadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Biznes birlashuvlar sharoitida buxgalteriya hisobi va auditning roli bo'yicha xalqaro tadqiqotlarda aktivlar va majburiyatlarni adolatli baholash, goodwillni aniqlash hamda moliyaviy hisobotlarni uyg'unlashtirish muhim masala sifatida ko'riladi. Miller va Bahnson birlashgan kompaniyalarda hisob siyosatini standartlashtirish zarurligini ta'kidlagan. Ball va Shivakumar moliyaviy hisobotlarning shaffofligi auditorlik ishonchililigi oshirishini ko'rsatgan. O'zbekistonda esa Isroilov, Mahmudov va Melisovlarning tadqiqotlari bu jarayonni xalqaro standartlarga moslashtirish zarurligini asoslab bergan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ma'lumotlar ilmiy adabiyotlar tahlili, milliy va xalqaro me'yoriy hujjatlar sharhi hamda mavjud statistik ko'rsatkichlar asosida yig'ildi. Olingan ma'lumotlar taqqoslash, kontent tahlili va mantiqiy tahlil usullari orqali o'rganilib, biznes birlashuvlar sharoitida buxgalteriya hisobi va audit tizimidagi muammolar va takomillashtirish yo'nalishlari aniqlab berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Biznes birlashuvlar – bu ikki yoki undan ortiq xo'jalik yurituvchi subyektlarning birgalikda faoliyat yuritish yoki yagona iqtisodiy tizim ostida birlashishidir. Ushbu jarayonlar natijasida moliyaviy hisobot va audit tizimlarida bir qator murakkabliklar yuzaga keladi. Ayniqsa, birlashayotgan subyektlarning buxgalteriya siyosati, moliyaviy hisobot uslublari va hisob yuritish tizimlarining turlicha bo'lishi amaliyotda sezilarli muammolarni keltirib chiqaradi. Shu bois biznes birlashuvlar jarayonida buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish zarurati paydo bo'ladi.

Birinchidan, buxgalteriya hisobi doirasida aktivlar va majburiyatlarning qayta baholanishi, yagona hisob siyosatiga o'tish va moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlar (IFRS) asosida shakllantirish eng muhim masalalardan biridir. Goodwill (nomsiz aktiv) hisobini yuritish, shuningdek sotib olingan subyekt aktivlarining adolatli qiymatini aniqlash buxgalteriya tizimida yuqori darajadagi aniqlik va metodologik yondashuvni talab etadi. Ushbu masala keng yoritilgan bo'lib, unda biznes jarayonlaridagi buxgalteriya amaliyotlarini standartlashtirish zarurati ta'kidlangan.²

Ikkinchidan, audit jarayoni ham biznes birlashuvlardan so'ng yangi ko'rinish kasb etadi. Auditorlar moliyaviy axborotlarning ishonchililigi va birlashuvlar natijasida yuzaga kelgan hisob elementlarining qonuniyligini tekshiradilar. Auditda risklarni baholash, firibgarlik holatlarining oldini olish, moliyaviy hisobotdagi konsolidatsiyalashgan ma'lumotlarning haqqoniyligini ta'minlash muhim hisoblanadi. Birlashuvdan so'ng auditorlar faoliyatini avtomatlashtirilgan tizimlar bilan uyg'unlashtirish, zamonaviy texnologiyalar (masalan, data analytics, sun'iy intellekt (AI), blockchain) yordamida monitoring o'tkazish katta ahamiyat kasb etadi.

1 Mahmudov J, Melisov M. Buxgalteriya hisobi va auditning iqtisodiyotdagi o'rni. Modern education and development. 2025

2 Isroilov B, Xajimuratov N, Ibragimov B. Biznesda buxgalteriya hisobi. O'quv qo'llanma. Toshkent-2021

Uchinchidan, biznes birlashuvlar moliyaviy boshqaruv va strategik rejalashtirish tizimiga ham ta'sir ko'rsatadi. Bu borada raqamli transformatsiya jarayonlari muhim rol o'ynaydi. Raqamli texnologiyalar, xususan ERP tizimlari, moliyaviy hisobotlarni tezkor va ishonchli yuritish, real vaqt rejimida monitoring qilish imkonini yaratadi. SIES.uz nashrida (2022) ta'kidlanishicha, elektron buxgalteriya va moliyaviy avtomatlashtirish vositalarining joriy etilishi auditorlik ishini sezilarli darajada takomillashtiradi va inson xatosi ehtimolini kamaytiradi.³

To'rtinchidan, milliy va xalqaro qonunchilik talablari o'rtasidagi farqlarni bartaraf etish uchun biznes subyektlari buxgalteriya hisobini Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (XMHS) asosida yuritishga o'tishlari zarur. Bu o'zgarishlar auditorlar uchun ham yangi yondashuvlarni talab qiladi. O'zbekistonda bu yo'nalishda bir qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilinmoqda. "Biznesda buxgalteriya hisobi" o'quv qo'llanmasida qayd etilishicha, mamlakatimizda buxgalteriya va audit tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha bosqichma-bosqich islohotlar olib borilmoqda.⁴

Beshinchidan, birlashuvdan so'ng konsolidatsiyalashgan hisobot tuzish mexanizmlarini joriy etish talab etiladi. Konsolidatsiyalashgan hisobot – guruhga kiruvchi barcha kompaniyalar moliyaviy natijalarini yagona ko'rinishda aks ettiruvchi hujjat bo'lib, u orqali investorlar va manfaatdor tomonlar kompaniya holatini yaxlit tarzda baholay oladi.

Oltinchidan, inson kapitali va buxgalter mutaxassislarining kasbiy salohiyati ham muhim ahamiyatga ega. Birlashuvlar natijasida buxgalterlar yangi tizimlarga moslashishlari, xalqaro standartlarni chuqur bilishlari hamda zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalariga ega bo'lishlari zarur. Buning uchun doimiy malaka oshirish kurslari, sertifikatlash tizimi va kasbiy rivojlanish dasturlarini yo'lga qo'yish muhim ahamiyat kasb etadi.

Oxir-oqibatda, biznes birlashuvlar sharoitida buxgalteriya hisobini takomillashtirish – bu faqat moliyaviy natijalarni aks ettirish vositasi emas, balki strategik qarorlar qabul qilishda tayanch rol o'ynovchi vositadir. Audit esa biznesning iqtisodiy barqarorligi va ishonchligini ta'minlashda muhim kafolat mexanizmidir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Biznes birlashuvlar zamonaviy iqtisodiyotda kompaniyalar o'z raqobatbardoshligini oshirish, moliyaviy barqarorlikka erishish va bozor ulushini kengaytirish maqsadida keng qo'llayotgan strategik harakatlardan biridir. Ushbu jarayon, tabiiyki, buxgalteriya hisobi va audit tizimlarida jiddiy o'zgarishlarni talab qiladi. Maqolada ko'rib chiqilganidek, birlashuvlar natijasida tashkilotlar moliyaviy axborotni konsolidatsiyalangan holda taqdim etishlari, mol-mulk va majburiyatlarni adolatli qiymatda baholashlari, shuningdek hisob siyosatini yagona shaklga keltirishlari zarur bo'ladi.

Birinchidan, buxgalteriya hisobi tizimining takomillashtirilishi uchun Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (XMHS) moslashish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu orqali turli mamlakatlarda faoliyat yurituvchi korxonalar moliyaviy axborotlarining shaffofligi va taqqoslanuvchanligi ta'minlanadi. Ayniqsa, goodwill (nomsiz aktivlar), moliyaviy asbob-uskunalar, qo'shma korxonalar va ulushli investitsiyalar bo'yicha hisob yuritishning aniqligi investorlar va manfaatdor tomonlar uchun strategik qarorlar qabul qilishda hal qiluvchi omildir.

Ikkinchidan, auditorlik faoliyatida ham yangicha yondashuvlar zarurati ortmoqda. Auditorlar nafaqat an'anaviy moliyaviy tekshiruvlarni, balki raqamli transformatsiyalangan muhitda faoliyat yuritayotgan korxonalarda ichki nazorat, axborot tizimlari xavfsizligi va konsolidatsiyalashgan hisobotlarning haqqoniyligini baholashga tayyor bo'lishlari kerak. Shuningdek, sun'iy intellekt, katta hajmdagi ma'lumotlar (Big Data) va boshqa texnologik yechimlar auditorlik ishlarining sifatini oshirishda muhim vositaga aylanmoqda.

Uchinchidan, biznes birlashuvlarda buxgalteriya hisobi va auditni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo'lgan muhim omillardan biri bu – inson kapitalidir. Kasbiy malakali, xalqaro standartlarni chuqur biladigan va axborot texnologiyalari bilan ishlash ko'nikmasiga ega buxgalter va auditorlarni tayyorlash zarurati dolzarb bo'lib qolmoqda. Bu borada oliy ta'lim muassasalari, professional assotsiatsiyalar va korxonalar o'rtasidagi hamkorlik alohida ahamiyat kasb etadi.

To'rtinchidan, me'yoriy-huquqiy asoslarning takomillashuvi biznes birlashuvlarda moliyaviy hisobot yuritish va audit xizmatlarini zamonaviy talablarga moslashtirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Bu borada O'zbekiston Respublikasida qabul qilinayotgan qonunlar, nizomlar va normativ hujjatlar milliy amaliyotni xalqaro standartlarga yaqinlashtirish yo'lida muhim asos bo'lmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining 2016-yil 13-apreldagi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi O'RQ-404-sonli⁵ Qonuni hamda O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 25-fevraldagi "Audit faoliyati to'g'risida"gi O'RQ-677-sonli⁶ Qonunlar sohani tartibga s-yil olishda muhim huquqiy zaminni yaratadi.

3 Urazov K.B. Buxgalteriya hisobi va audit. O'quv qo'llanma. Toshkent "O'qituvchi"-2004

4 Biznesda buxgalteriya hisobi. O'quv qo'llanma. Darslik 2-qism. Toshkent -2022

5 O'zbekiston Respublikasining 2016-yil 13-apreldagi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi O'RQ-404-sonli Qonun: <https://lex.uz/ru/docs/-2931253>

6 O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 25-fevraldagi "Audit faoliyati to'g'risida"gi O'RQ-677-sonli Qonun: <https://lex.uz/docs/-5307886>

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi amaliy tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

Buxgalterlar va auditorlar uchun doimiy kasbiy malaka oshirish dasturlarini tashkil etish va ularni xalqaro sertifikatlash tizimlariga jalb etish;

Birlashgan biznes tuzilmalarda hisob siyosatini yagona va shaffof qilish uchun xalqaro standartlarga asoslangan metodikalar ishlab chiqish;

Konsolidatsiyalangan moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda avtomatlashtirilgan ERP tizimlaridan keng foydalanish;

Audit jarayonida sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish;

Buxgalteriya va audit sohasiga doir milliy qonunchilikni xalqaro talablar bilan uyg'unlashtirish.

Xulosa qilib aytganda, biznes birlashuvlarda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish – bu korxonaning moliyaviy shaffofligi, barqarorligi va investorlar ishonchini oshirishning eng muhim omillaridan biridir. Mazkur yo'nalishda olib borilayotgan islohotlar nafaqat milliy iqtisodiyot, balki xalqaro biznes maydonida ham muvaffaqiyatli integratsiyalashuvga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Urazov K.B. Buxgalteriya hisobi va audit. O'quv qo'llanma. Toshkent, 2004.
2. Mahmudov J., Melisov M. Buxgalteriya hisobi va auditning iqtisodiyotdagi o'rni. Modern Education and Development, 2025.
3. Biznesda buxgalteriya hisobi. Darslik. Renessans ta'lim universiteti. Toshkent, 2022.
4. Audit asoslari. Namangan davlat universiteti, 2024.
5. Isroilov B., Xajimuratov N., Ibragimov B. Biznesda buxgalteriya hisobi. O'quv qo'llanma. Toshkent, 2021.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
